

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

**ЧЛЕНСТВОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕС:
ЕДИНАДЕСЕТ ГОДИНИ ПО-КЪСНО**

**THE MEMBERSHIP OF BULGARIA
IN THE EU: ELEVEN YEARS LATER**

**Шестнадесета международна научна конференция
19 октомври 2019 г., УНСС, Голяма конферентна зала**

**Sixteenth International Scientific Conference
19 October 2019, UNWE, Big conference room**

**ИЗДАТЕЛСКИ КОМПЛЕКС – УНСС
София, 2019 г.**

Редакционен съвет

Проф. д.ик.н. Бистра Боева – УНСС

Проф. д-р Димитър Хаджиниколов – УНСС

Проф. д-р Йорданка Статева – УНСС

Проф. д-р Мирко Трипуноски – FON University

Проф. д-р Душко Димитриевич – Institute of International Politics and Economics, Belgrade

Доц. д-р Миланка Славова – УНСС

Доц. д-р Иван Стойчев – УНСС

Доц. д-р Светла Бонева – УНСС

Доц. д-р Олег Лозанов – УНСС

Гл. ас. д-р Силвия Кирова – УНСС

Гл. ас. д-р Александър Христов – УНСС

Доц. д-р Силвана Йовческа – FON University

Доц. д-р Мая Трипуноска – FON University

Editorial Board

Prof. Dr. Ec. Sc. Bistra Boeva – UNWE

Prof. d-r Dimitar Hadjinikolov – UNWE

Prof. d-r Iordanka Stateva – UNWE

Prof. d-r Mirko Tripunoski – FON University

Prof. d-r Duško Dimitrijević – Institute of International Politics and Economics, Belgrade

Assoc. Prof. d-r Milanka Slavova – UNWE

Assoc. Prof. d-r Ivan Stoytchev – UNWE

Assoc. Prof. d-r Svetla Boneva – UNWE

Assoc. Prof. d-r Oleg Lozanov – UNWE

Chief Assist. Prof. d-r Silvia Kirova – UNWE

Chief Assist. Prof. d-r Alexander Hristov – UNWE

Assoc. Prof. d-r Silvana Jovcheska – FON University

Assoc. Prof. d-r Maia Tripunoska – FON University

Всички права са запазени! Не се разрешават копиране, възпроизвеждане и разпространение на книги или на части от тях по какъвто и да е начин без писменото разрешение на Издателския комплекс – УНСС.

Авторите носят пълна отговорност за оригиналността на произведението, както и за грешки, допуснати по тяхна вина.

© Колектив

© ИЗДАТЕЛСКИ КОМПЛЕКС – УНСС

Изп. директор: Веселин Ангелов, тел. 81-95-251

Зам. изп. директор: Стефан Власев, тел. 81-95-551

Гл. редактор: Лилия Даскалова, тел. 81-95-564

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

София, Студентски град "Христо Ботев"

СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В ГЛОБАЛИЗИРАЩИЯ СЕ СВЯТ – МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКОТО И НАЦИОНАЛНОТО

*докторант Тодор Кондарев,
Нов български университет*

Резюме

В доклада "Социалната политика на Европейския Съюз в глоболизиращия се свят – между европейското и националното" са представени аспекти от социалната политика на държавите членки на Европейския съюз. Разгледани са предизвикателствата, пред които е изправена предвид факта на непрекъснато променящия се и развиващ се технологично свят. Глобализацията, която рефлектира пряко върху съществуването и битието на хората предлага нови предизвикателства пред развитието на социалната дейност и политика в рамките на Общността. Дали политиката на отделните страни членки в ЕС да продължи да съществува по-сега вече действащите правила и всяка държава да я определя сама за себе си или да се потърси един нов подход на унифициране, който да обхване цялата европейска общност. Направен е сравнителен анализ с примери от близкото минало на досега действащите предизвикателства пред работната сила в Европа и на база на новите европейски и световни тенденции – отрицателен прираст на населението, модернизация и роботизация на производството, развитието на глобалната мрежа (интернет), работната миграция и мн. др., са отбелязани новите изисквания, към които работоспособното население на Европа, трябва да се приспособи за да остане конкурентноспособно за бизнес средата. Отбелязана е тенденцията в бъдеще да се задълбочи интеграцията в социалната сфера в рамките на Европейския съюз, с цел изравняване на стандарта на живот между по-богати и по-бедни държави членки, посредством уеднаквяване на стандартите в социалната сфера.

Ключови думи: Социална политика, Европейски съюз, Документ за размисъл относно социалното измерение на Европа, Бяла книга за бъдещето на Европа, Европейска комисия (ЕК), Европейски парламент (ЕП), Качество на живот, Заетост, Безработица, Здравеопазване, Доходи, Условия на труд.

JEL Класификация: B55, F

SOCIAL POLICY OF EU IN THE GLOBALIZING WORLD – BETWEEN EUROPEAN AND NATIONAL

Summary

The current paper "Social Policy of EU in the globalizing world – between European and national" presents some aspects of the social policies of EU and the members states and, also, the challenges EU faces because of the continuous changing and developing technological world. The globalization, which affects direct the existence and the life of people, holds out new challenges for the social activities and policies within EU. Shall the policies in the separate countries members of EU continue according to the existing rules in place and every country would determine the social policies by its own or a new approach for unifying should be found in order to be used in the Union as a whole. A comparative analysis is prepared based on the historical experience for the new challenging factors in front of the labour force in Europe and the trends worldwide – negative growth of population, modernization and robotization of production, global network development (Internet), labour migration, etc., showing the new requirements to be met by the European working population in order to keep its competitiveness for the business environment. It is notified that there is a trend of future deeper integration in the social area within EU in order to balance the standard of living in all countries – richer or poorer, by unifying the social area standards.

Key words: Social policy, European Union, Reflection paper social dimension Europe, White paper on the future of Europe, European Commission, European Parliament, Quality of life, Employment, Unemployment, Health care, Income, Working conditions.

JEL Classification: B55, F

През последните десетилетия светът претърпя значителни промени в множество аспекти. Някои предизвикателства, валидни днес, ще са още по-актуални в бъдеще и ако не се обърне необходимото внимание на видимите проблеми, може да се окаже, че процесът е необратим или пък да се наложи да бъдат хвърлени многократно повече усилия за справяне със създалата се ситуация. Очевиден е демографския проблем на стария континент и прогнозите за значително (дори наполовина) намаляване на населението в някои страни членки на ЕС са една реалистична прогноза. Бедността, бързото развитие на новите технологии (цифровизацията) са други фактори, на които ЕС трябва да даде ясни отговори в бъдеще. Социалната политика в страните членки би могла да урегулира тези процеси с цел по-безболезнено асимилиране на проблемите от хората в общността. Един социален и защитаващ правата на гражданите Съюз би трябвало да е един от основните приоритети на политическата класа в Брюксел. Все пак не може да не отбележим, че ЕС и към днешна дата е едно добро място за живеене за разлика от много други места на останалите континенти. Постигнати са множество успехи на наднационално ниво, въведени са минимални стандарти за цялата общност що се отнася до условията на труд, екологични норми, права на човека посредством европейската Харта, приета заедно с Лисабонския договор и мн. др. Различията в стандарта на живот между отделните държави членки, все още е сериозно осезаем и разликата в заплащането (например) в най-богатата и най-бедната страна от Съюза – Люксембург и България, е почти десеторно. Като цяло почти всички страни-членки присъединили се към ЕС след последното голямо разширяване през 2004-2007 г са догонващи по отношение нива на заплащане и условия на труд. Икономическата криза, покосила богатите западноевропейски икономики, като че ли вече е на път да отшуми съвсем, но тя само засили мнението на привържениците смятащи, че ЕС ще е по-силен и готов за новите предизвикателства на XXI век само чрез обединяване и уеднаквяване на социалната политика в 27-те страни членки. Разбира се има и хора, които не споделят тази теза и разглеждат ЕС само като пространство на единен пазар, позволяващ по-лесното търгуване и транспортиране на стоки и капитали. За тях социалното измерение на Европа не е от първостепенна важност и те не влагат особено значение в развитието на социалната политика. Трети не смятат, че трябва да се прехвърлят правомощията на централата в Брюксел за водене на социалната политика и смятат, че това е от изключителна компетенция на националните им държави.

Общоевропейското право гарантира множество социални придобивки на гражданите на ЕС

Към днешна дата европейците се ползват от множество социални придобивки залегнали на общоевропейско ниво, като ЕС е въвел минимални изисквания за платено майчинство и бащинство (14 седмици); добро здравеопазване, позволяващо лечение в друга държава членка (единна европейска здравна карта); образование, даващо възможност за обучение в университетите от целия ЕС на разменни начала посредством програмата "ERASMUS +" и взаимно признаване на дипломите, придобити в чужбина (без да има необходимост от верификация чрез апостил); право на почасова работа ("part time") за студентите и хората в по-напреднала възраст; трудова заетост през целия живот и на срочен договор за временна заетост; права за мобилност посредством намиране на работа във всяка една от 27-те страни членки; достъп до европейски фондове, подпомагащи социалната политика (Европейския Социален Фонд – ЕСФ) в сферата на безработицата, социалното изключване, бедността, дискриминацията и мн. др. Всички тези стандарти, от които се възползваме днес, не биха били достъпни без да има една обща рамка за социална политика, въведена от ЕС в отделните държави членки на общността.

Днес социалните придобивки, здравните системи, заплащането на труда и качеството на образование в Европа коренно се различават в отделните страни членки на ЕС. Макар тези сфери на влияние да попадат в споделената компетенция на договореностите между националните държави и Брюксел, като че ли на този етап от развитието на Общността пропадта в уеднаквяването на стандартите остава. Изборът за живот в друга държава от Съюза днес е свързано повече от икономически подбуди в търсене на по-добри условия за живот, а не от свободната воля на европейските граждани. Селските райони, които представляват $\frac{3}{4}$ от територия на ЕС, продължават да изостават в икономическо и инфраструктурно естество и макар тяхното положение да се подобрява постепенно, те не успяват да стопират процеса на урбанизация в столиците и големите градове. Обезлюдяването на селата и преместването на младите и трудоспособни хора е проблем от общоевропейско естество. Тази тенденция е видима и за пределите на България, където се намира и най-бедния регион в ЕС – Северозападния регион. През 2016 г. нивата на младежка безработица са достигнали 18% в ЕС и 20% в Еврозоната. В някои държави като Италия, Испания и Гърция тя достига застрашителните размери от 40%. В ЕС има богати столици и големи градове в бедни държави и бедни малки населени места в богати страни. Понастоящем безработицата е достигнала нивата от преди икономическата криза от 2009 г. и този факт е обнадеждаващ, че положението постепенно започва да се нормализира нейното равнище. Някои членки успяват да се впишат в общата стратегия на ЕС до 2020 г. заетостта да достигне 75% за населението в трудоспособна възраст (Германия, Швеция, Нидерландия, Дания, Естония, Литва и др.). Неравенството между половете продължава да съществува, въпреки предприетите мерки от страна на националните правителства и опита за включване на жените като равноправни субекти в пазара на труда. Заплащането при тях е по-ниско, а безработицата по-голяма. Днес в ЕС работят 201 мил. души, като броят им в еврозоната е 154 мил. ЕС се старее да помогне жените за намиране на работа, чрез създаването на работни места в сектора услугите, намаляване на данъчната тежест за втория човек от семейството, осигуряване на по-добри детски грижи и др. Продължителните трудови договори (безсрочни, дългосрочни), пенсионните реформи и по-безопасните и здравословни условия на труд са част от мерките спомогнали за осигуряване на по-голяма заетост. Въпреки това 20% от най-богатите домакинства заработват *пет пъти повече* отколкото 20% от най-бедните такива. Държави като Италия, Франция, Финландия, Австрия, Дания, Гърция, Белгия и Швеция отделят средства възлизаци на цели 20% от БВП за социална закрила. В България, Литва, Латвия, Румъния, Кипър, Естония и Италия съществува най-голям дисбаланс на доходите. В общ план се забелязва намаляване на данъчната тежест за хората и реалните средства, с които разполагат домакинствата след облагането с данъци от държавата, се завръщат към нивата от 2008 г. Това естествено важи за работещите, но $\frac{1}{4}$ от населението в ЕС е изложено на риск от бедност и социално изключване. Въпреки тежката финансова криза, системите за социална закрила в държавите членки помогнаха на хората за по-безболезненото и преживяване, посредством разнообразни средства – обезщетения за безработица, минимални ставки на работната заплата, преквалификация и реинтеграция на пазара на труда на трайно безработните, и др. Европа и, в частност ЕС, са изправени пред много сериозен проблем свързан с грамотността на населението. Увеличава се броят на хората, които не могат да четат и пишат и напускат преждевременно училище. Този проблем е видим особено силно при бежанците, населили се трайно в страна членка от ЕС. Няма как да се подобри социалния статус на тези уязвими и малцинствени групи без да бъдат научени и грамотени с цел намиране на работа.

По-продължителен живот и по-добър здравен статус

Европейските граждани се радват на добро здраве и по-продължителен живот благодарение на по-доброто здравеопазване, развитието на технологиите позволяващи модерна здравна апаратура и тенденцията за траен мир и липса на война през последните десетилетия. Средната продължителност на живота от 43 г. за мъжете и 46 г. за жените през 1900 г. ще нарасне на 82 г. и съответно 87 г. до 2050 г.¹ Същевременно се раждат все по-малко деца и ако през шейсетте години на миналия век тя е била повече от две деца на жена, сега този показател е осреднено 1.60. Това води до застаряване на населението на стария континент. Хората над 65 г. са повече от младежите под 14 г. Тази статистика не означава, че всички са в добро здравословно състояние и около 50 млн. страдат от хронични заболявания. Налага се по-нататъшно съсредоточаване на политиките на ЕС към по-дори здравни грижи за преценция. В една трета от случаите хората над 65 годишна възраст живеят сами, а 2/3 от европейците над 75 г. са зависими от своите роднини или специализиран персонал, полагащ грижи за тях. По този показател отново най-заstrasени са жените. Тези данни няма как да не повлияят на социалните системи в страните членки и на фискалната политика на отделните държави, които ще трябва да заделят все повече финанси от бюджета за подпомагане на хората в нетрудоспособна възраст. Разходите за пенсии може да достигнат 12,4%, а тези за здравеопазване 7,7% от БВП. На всеки пенсионер ще се падат по двама работещи през 2060 г., докато през 2008 г. са били четирима. Загубата на работна сила ще спре икономическия растеж и ще се наложи ЕС да внася работници от трети страни нечленуващи в блока. За разлика от Европа в другите части на света населението нараства. До 2060 г. едва 5% от общото население по света ще е европейско, като нито една страна членка на съюза няма да разполага с повече от 1%. Ще настъпи фрагментация при европейското население за вземането на решения по критерий по-млади, по-стари, по-бедни, по-богати. Съществува желание за отглеждане на деца у европейците, но често то остава неизпълнено поради ред финансови причини свързани с неравномерно разпределение на родителските задължения, липса на достатъчно детски заведения, време, несигурността на работното място и липса на постоянни доходи, нестимулирането от страна на държавите за многодетните майки и т.н. Всичко това води до разтрогване на брачните взаимоотношения, като идеала за семейство от миналото се подменя от по-модерни начини на съжителство. Всичко това води до социална изолация на хората. През 2015 г. 1/3 от домакинствата в ЕС са били представени от един човек, като още толкова са наброявали повече от двама души. Към 2016 г. чуждестранните граждани в Общността наброяват 29,7 мил. души. Тяхната интеграция е важна за културното сближаване между народите и за допринасянето на бъдещото развитие и просперитет на ЕС. Днес, трайно 16 мил. европейски граждани живеят, работят или учат в страна различна от тяхната по произход. 1,7 мил. пък ежедневно пътуват до работното си място прекосявайки границата. Над 70% от населението е градско, а до 2050 г., ще се покачи на 80%. развитието на новите технологии, появата на социалните мрежи, възникването на групи по интереси, отслабването на традиционните фамилни връзки и религиите, както и разпространящата се глобализация водят до цялостна промяна в ценностната система на отделния индивид. Възникват нови форми на социална ангажираност посредством опити за гражданско участие във властта.

¹ Повечето цитирани статистически данни са от *Документ за размисъл: Относно социалното измерение на Европа, ЕК, СОМ(2017) 206 на 26 април 2017 г.* – бел.авт.

ЕС е отворен към нови форми на професионална реализация

Сегашния професионален път на европейците се различава коренно от този на техните родители. Все повече европейци избират да работят за себе си, откривайки частен бизнес. Личното присъствие на работното място вече не е задължително. Развитието на технологиите, в частност на комуникациите, компютрите, глобалната мрежа и др., както и глобализацията спомогнаха да се организира и ръководи бизнеса и от дистанция. Същевременно, пазарът на труда стана много динамичен и несигурен, което намали значително много броя на работниците, наети при един и същ работодател в рамките на няколко години. Преди десет години трима от петима заети са работили на едно постоянно работно място за период по-дълъг от 10 г., а към настоящия момент съотношението е 2 към 5. Дистанционно днес работи всеки шести европеец, а само преди едно десетилетие е бил всеки четиринадесети. В сектора на услугите са заети 72% от населението на ЕС, докато преди 10 г. процента е бил 67. Преминва се също така и към по-гъвкаво работно време и краткосрочни трудово-правни взаимоотношения. Десет години назад 33 млн. европейци са практикували професията си на непълно работно време, а сега са 44 млн., също така 18.5 млн. са били на срочен договор, докато днес броя им е увеличен до 22 млн. Мобилността на гражданите на ЕС се увеличила двойно и докато преди 10 г. 8 млн. са живеели и работили в друга страна членка на Общността, то сега са 16 млн. Два пъти се увеличил и броя на хората работещи на възраст между 55-64 от 16 млн. на 32 млн., а до 2025 г. се очаква да нарасне до 38 млн.

Промяната на пазара на труда с навлизането на новите съвременни цифрови технологии, роботизацията, глобализацията и ред други фактори налагат да се вземат спешни мерки в ЕС през следващите десетилетия по преквалификация, обучение, възможност за учене през целия живот, промяна в социалната политика отнасяща се до защита на работниците и др. През последните години социалният елемент отсъства в европейската политика и фокусът е насочен към вътрешнополитически проблеми у страните членки на Съюза, като това коя партия да вземе властта, колко бежанци пристигат в Европа и как да бъдат разпределени и т.н. Всичко това налага разработването на динамични и комплексни стратегии за развитие на социалната политика на държавите членки на ниво ЕС.

Три основни сценария за развитие на социалната политика на ЕС

Можем да разграничим *три основни сценария* за развитие на социалната политика на общността през следващите години, очертани от доклада на ЕК¹. **Първият** детерминира социалното измерение в ЕС *само до свободното движение на хора, стоки, услуги и капитали*. **Вторият** ще позволи на тези държави, които искат да правят повече в социалната област, да разполагат с тази възможност да правят повече, а **последният** би дал възможност на държавите от ЕС-27 да задълбочат заедно социалното измерение. Можем да отбележим, че единствено първият вариант е спиращ интеграционния модел на ЕС, докато при другите два модела ще се забележат общи преимущества и отчасти дублиране на ползите от евентуалното им практическо прилагане. Разбира се, при втория сценарий това е валидно само за страните членки, които искат по-задълбочена интеграция на общо европейско ниво.

Да разгледаме по-обстойно първия вариант, който ограничава **социалното измерение в ЕС само до свободното движение в Общността**. Има привърженици на тезата, че въведените високите стандарти в социалната сфера възпират развитието на ЕС, тъй като са в тежест за бизнеса и предприятията от малък и среден тип. Прилагането на високите социални стандарти за защита на потребителите и особено екологичните изисквания за една по-

¹ Документ за размисъл: Относно социалното измерение на Европа, ЕК, COM(2017) 206 на 26 април 2017 г.

чиста и незамърсена околна среда, струват твърде скъпо на бизнеса и покриването на стандартите го поставя в неблагоприятно конкурентно положение спрямо индустрията в останалата част от света. Образованието, здравеопазването, спорта и културата ще бъдат оставени на компетенциите на отделните държави членки. Това ще доведе до значителни промени на европейската сцена, няма да има повече избран град за европейска столица на културата, минималните критерии за майчинство и бащинство ще отпаднат, превозвачите няма да имат ограничения към шофьорите за почивка и времетраене изпълнението на даден курс, няма да има обща европейска политика за справяне с епидемични болести (като ебола, зика и др.), ще има риск да се сложи край на съществуването на образователната програма "Еразъм плус", съкратените работници от дадено предприятие няма да могат да разчитат на европейски средства по социални програми, които да им помогнат отново да се върнат на работа. Социалната политика ще се разпредели между отделните държави членки и всяка сама ще решава проблемите в тази сфера. Много работници от по-бедните региони на ЕС ще предпочетат да работят при по-богатите и социално развити страни членки (тази тенденция, съществуваща и понстоящем ще се задълбочава с ускоряващ темп!), справянето със застаряването на населението, цифровизацията и глобализацията ще са приоритет на националните правителства, като парадоксално ще е, че образованието, което би трябвало да е основен двигател за развитие на човешкия капитал и на ЕС, ще остане извън правомощията му.

При модела за развитие на социалната политика на ЕС **"тези, които искат да правят повече в социалната област, правят повече"** се забелязва желанието на група държави членки на Общността от по-задълбочена интеграция в редица области и политики. Посредством Икономическия и паричен съюз и Евроната (пространство на единната европейска валута евро за раменна парична единица между страните членки) са изградили в ЕС вътрешно ядро от държави, чиито цели и приоритети често се различават от тези на страните членки останали в периферията на Съюза и забавили своята интеграция поради ред причини – било то изоставане в политически и икономически аспект или пък липса на политическа воля за налагане на дадена политика. Този факт е наложил при изготвянето на Договора от Лисабон да залегне "инструмента за засилено сътрудничество", която дава право на минимум девет държави от Общността и получавайки съгласието от останалите 27 страни членки да приемат правни актове, които ще се прилагат единствено от тях. Засилената интеграция би могла да засегне пазара на труда, конкурентоспособността, стопанската среда, публичната администрация, данъчната политика и мн. др. Отминалата финансова криза и последиците от нея, както и бъдещи такива, биха били посрещнати много по-безболезнено от държавите съ засилена помежду им интеграцията.

В резюме, ползите и недостатъците за европейските граждани от въвеждането на модела за развитие на социалната политика в ЕС **"тези, които искат да правят повече, правят повече"** ще са следните:

а/ дипломите за придобита квалификация или образователна степен ще се признават автоматично само в държавите избрали този модел, докато при другите ще се минава през административна процедура;

б/ ще се въведе единен социалноосигурителен номер за дадено лице в ЕС, който държавните органи да използват при изплащане на обещания за безработица, здравноосигуряване и др.;

в/ ценообразуването на лекарствата и ваксините ще е общо за целия ЕС, като така би се подобрило качеството и достъпът до здравни услуги.

г/ няма да има повече минимален унифициран период за всички граждани в ЕС за получаване на обещание при безработица, като в някои страни срока може да бъде намален;

д/ при внезапно закриване на дадено предприятие и съкращаване от работното място, някои европейци вече няма да могат да разчитат на финансова и преквалификационна помощ от социалните фондове на ЕС за намиране на нова работа.

Въвеждането на този модел на по-нататъчно функциониране на ЕС би затруднило не само процеса на вземане на решения в Общността, но и проследяването за тяхното прилагане. Освен това ще се задълбочи разликата между сега водещите и финансово стабилни държави и изоставашите в икономически и социален статус членове. Еврозоната ще стане все по-трудно достъпна за по-бедните и техният прием ще е поставен под сериозно изпитание и въпрос. Страните от Еврозоната ще се превърнат в елитарен клуб, който задълбочава и развива своя пазар на труда, здравеопазване, образование, социална система, докато другите ще продължат да изостават. Посрещането и решаването на глобалните проблеми в ЕС, като застаряването на европейското население, цифровизацията и урбанизацията ще е значително по-лесно от държавите, избрали да работят заедно и да създадат необходимите инструменти и механизми на общо европейско ниво. Правата на гражданите може да не са гарантирани навсякъде в ЕС по еднакъв начин.

Безспорно най-прогресивният модел за развитие на социалната политика е този, при който **"27-те държави задълбочават интеграцията заедно"**. Мнозина харесват този модел, тъй като в него виждат способ за справяне с новите предизвикателства надвиснали над ЕС, като глобализацията, отрицателния демографски прираст, миграцията, технологичният бум, сигурността и др. Правата и равните възможности за всички европейските граждани са сред приоритетите на мнозина и са залегнали с приемането на Римската декларация – 2017 г., те обаче могат да бъдат защитавани и отстоявани само чрез приемането на още нови законодателни мерки на общо европейско ниво, за което всички държави трябва да работят заедно. Заедно трябва да се работи и за справяне с проблема със замърсяването на околната среда, с отстояване правата на потребителите, с въвеждане на една по справедлива социална политика отговаряща на общи европейски социални стандарти. На всички вече е ясно, че за постигането на тези цели трябва да се премине към ново ниво на засилена интеграция и не е достатъчно да се полагат повече усилия в дадена област при сегашното положение на договорно правна рамка на ЕС. Този модел на интеграция би създал нови европейски институции, като Европейски инспекторат по труда, европейска агенция по транспорта и др. Част от еврофондовете може да се пренасочат в посока проекти за интеграция пазара на труда, стимулиране на социалните иновации, борба с бедността и т.н.

Както при предходния модел – за държавите, които искат по-задълбочена интеграция, така и при този някои от предимствата ще съвпадат, но и ще бъдат допълнени от някои нови. Социалните права на европейските граждани ще се изравнят във всички страни членки и макар да е трудно да се постигне консенсус по дадени въпроси от социалната сфера, ще съществува детерминиран минимум важащ за всички, от който правителствата няма да може да отстъпват. Единният пазар ще заработи по-добре, социалният дъмпинг ще бъде намален, националните пазарите на труда ще се интегрират помежду си. Икономически по-силните държави в Общността ще подпомогнат останалите да завършат интеграцията с присъединяване към Еврозоната. Ще се повиши реномето на ЕС в международен план, преодоляването на икономически кризи и сътресения ще се преодолява по-лесно от всички заедно. Ще се появят нови програми за обучение и преквалификация.

Що се отнася до обикновения европейски гражданин ползите ще бъдат повече от очевидни. Дипломите ще бъдат автоматично признавани във всяка една страна от Съюза. Ще бъде въведен единен европейски социално-осигурителен номер, с който да се гарантират правата на европейските граждани за придобит стаж извън пределите на тяхната родина, подсигурайвайки им полагащата им се пенсия. Ще се изравни пенсионната възраст на общо европейско равнище, съобразена спрямо покачващата се продължителност на живот на

стария континент. Европейски инспектори ще следят дали се спазват нормите и условията на труд в предприятията. Програмата за обмен на студенти Еразъм + ще обхване все повече обучаващи се в местните университети до нива от 30%. Здравеопазването ще е подпомогнато от Брюксел за справяне на епидемични заплахи, като ебола, зика и др. Ще се въведе електронно здравеопазване посредством електронни рецепти в рамките на целия ЕС, като ще се следи за качеството на храните и наличието на завишени норми на мазнини, захари и други вредни съставки в тях.

Всяка страна членка на ЕС е достигнала определено ниво на развитие не само в социалната сфера, но и в много други области, определящи една демократична правова държава. Макар Съюза да "изнася" правила и да стимулира националните правителства да провеждат нужните реформи за покриване на общо европейските директиви, налагайки дори санкции под формата на глоби в милиони евро посредством Европейския съд, трябва да отбележим, че културно-исторически всяка членка е извървяла свой собствен път и не може директно да бъдат приложени и пренесени добри норми и практики, действащи добре, от едно място на друго. Трябва обществото да узрее и само да се обеди в необходимостта и прилагането на дадена реформа.

Координираната социална политика в рамките на ЕС среща големи трудности и предизвикателства предвид на факта, че в тази чувствителна област (социалната сфера), той има доста *ограничени правомощия*. Националните правителства управляват много строго политиките по отношение на социалното подпомагане и заетостта, като техните действия са под много строг контрол от гражданите им. В тази област отделните правителства на държавите членки решават сами въпросите за минимална работна заплата, колективното договаряне между работодатели и синдикати, условията и механизмите за управление на пенсионната система, възраст за пенсиониране, обезщетения за безработица, преференциите и др.

Всичко това поставя Съюза пред редица предизвикателства, на които ще трябва да намери отговор с идеята да намали нарастващото социално напрежение сред гражданите и в развитите, и в по-бедните страни членки.

Предизвикателства пред развитието на социалната политика на ЕС

Предизвикателство първо. Очевидно, трябва много пари, които за различните държави-членки са с различно измерение. Демографската криза и намаляването на трудоспособното население в Европа за сметка на нетрудоспособното водят до две основни решения – *изнасяне на производството* в други държави, както и *привличане на трудови ресурси по линия на трудовата миграция* (било то в рамките или извън пределите на ЕС). Отпор на основното население срещу пристигащите чужденци и надигане на национализма, в т.ч. и на открито фашистки и ксенофобски партии.

Предизвикателство второ. Трудовата миграция (вътрешна за ЕС) от по-бедните към по-богатите влошава още повече и без това критичната демографска картина в по-изостаналите икономически страни членки. Вместо към изравняване на условията на живот, различията се увеличават. Получаваните европейски средства във вид на помощи – за образование, квалификация, преквалификация и т.н., по-скоро улесняват трансферирането на работна сила към трудовия пазар на по-богатите страни членки, създавайки недостиг на квалифицирана работна сила в държавите бенефициенти и не подобряват образователно-квалификационното им ниво.

Предизвикателство трето. Опитът за "вносяне на работна ръка" от държави извън границите на Общността, среща сериозен отпор от местното население и по пътя на популизма възроди антиимиграционни, ксенофобски и антиевропейски партии и движения. Доведе до въпроси, поставящи под съмнение оцеляването и съществуването на самия Европейски Съюз.

Литература

Бяла книга за бъдещето на Европейския съюз, ЕК, 2017 г.

Документ за размисъл: Относно социалното измерение на Европа, ЕК, COM(2017) 206 на 26 април 2017 г.

www.europa.eu

https://ec.europa.eu/commission/index_bg

<http://www.europarl.europa.eu/portal/bg>

**ЧЛЕНСТВОТО НА БЪЛГАРИЯ
В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ:
ЕДИНАДЕСЕТ ГОДИНИ ПО-КЪСНО**

Международна научна конференция

Колектив

Дизайн на корицата Кремена Коева
Предпечатна подготовка Теодора Маркова

Дадена за печат на 23.10.2019 г.
Формат 16/70/100. ПК 33. Тираж 60
ISBN 978-619-232-244-1

ИЗДАТЕЛСКИ КОМПЛЕКС – УНСС